

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları
Dergisi
The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

|| Sayı/Issue 21 (Haziran/June 2025), s. 179-194
|| Geliş Tarihi-Received: 15.04.2025
|| Kabul Tarihi-Accepted: 27.06.2025
|| Araştırma Makalesi-Research Article
|| ISSN: 2687-5675
|| DOI: 10.5281/zenodo.15661959

Kadim Temsillerden Lirik Söylemlere: *Söylen Şiirleri*'nde Mitolojik Hafızanın Taşınması

From Ancient Representations to Lyrical Discourses: The Transmission of Mythological Memory in Soylen Poems

Gönül YONAR ŞİŞMAN*

Öz

Mitoloji, Türk edebiyatının önemli beslenme kaynaklarından biridir. Klasik dönemde Fars ve Doğu mitolojilerinden yararlanma Batılılaşmayla birlikte yerini antik Yunan mitolojisine bırakmıştır. Tanzimat'la birlikte Yunan mitolojisine yönelen Türk şiiri de mitosları bir esin kaynağı olarak kullanır. Hilmi Yavuz, şiirlerinde yeni imge ve imajlarla mitos dünyasıyla ilişki kuran şairlerden biridir. Yavuz'un, on altı şiirden oluşan *Söylen Şiirleri*, postmodern anlatımlarla şekillenen özgün imgeler aracılığıyla modern Türk edebiyatında mitolojinin esin kaynağı olduğu şiir damarını besler. Bu makalede *Söylen Şiirleri*'den, "Lethe", "Endymion", "Kharybdis ile Skylla", "Yaban Atlarını Kışkırtan Dionysos" ve "Kronos" şiirlerine alımlama estetiği yöntemiyle yakından bakılmıştır. Makalede alımlanan şiirlerde, mitik temsillerin hangi kapsamda neyin göstereni olarak kullanıldığı, mitolojik göndermelerin hangi evrensel ya da öznel duyguya karşılık geldiği, yaratılan imge ve imajların geçmiş mitik geleneğin devamlılığı anlamında neye tekabül ettiği ortaya konulmuştur. Şiirlerde, evrensel mitik geleneğin temellükü ve bu mirasın devamlılığı yansıtılmıştır. Çalışma, şiirlerin mitolojiden ilhamla ürettiği yeni imge ve imajlara yönelik Türk edebiyatının mitoloji ilgisi hakkında fikir vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk şiiri, mitoloji, Yunan mitolojisi, Hilmi Yavuz, *Söylen Şiirleri*.

Abstract

Mythology is one of the principal sources of inspiration for Turkish literature. During the classical period, Persian and Eastern mythologies were gradually supplanted by ancient Greek mythology in the Westernization process. Hilmi Yavuz is one of the poets who engage with the world of myths through new imagery and symbols in his poems. Yavuz's *Soylen Poems*, consisting of sixteen poems, supports the myth based poetic tradition in modern Turkish literature through original imagery influenced by postmodern expression. This article closely examines the mythological elements in the Yavuz's *Soylen Poems* "Lethe", "Endymion", "Charybdis and Skylla", "Dionysos Who Incites the Wild Horses", and "Chronos" through the lens of reception aesthetics. In the poems analyzed in the article, the significance of the mythological representations is explored, along with the universal or subjective emotions they evoke, and how the created images and imagery relate to the continuity of past mythical traditions. The myths in the poems reflect the appropriation as a universal heritage and the continuity established through the connection with the past. This

* Dr., e-posta: gonul_yonar@hotmail.com, ORCID: 0000 0003 2092 7089.

study offers insights into Turkish literature's mythological tendencies through the new imagery generated in poems inspired by mythology.

Keywords: Turkish poet, mythology, Greek Mythology, Hilmi Yavuz, Soylen Poems.

Giriş

Hinels, bilimsel ve tarihsel olarak doğrulanamaz olan mitik anlatıların sahte hikâyeler olmadığını, dış kabuğunu kaldırdığımızda öze ilişkin, insana Tanrıya ve hayata dair önemli detaylar anlattığını belirtir (Hinnels, 1984, s. 134). Grekçe “*mythos*”a dayanan mit “söylenen söz, efsane, öykü” anlamlarıyla tarih öncesi insan topluluklarının yaşam deneyimlerine ilişkin Hinnels’in belirttiği özün başlangıç hikayelerini içerir (Eliade, 2001, s. 16). Mitolojik motifleri hayata taşımayan, ayinlerde kullanmayan, eserlerine aktarmayan hiçbir insan topluluğunun olmaması (Campbell, 1992, s. 12) mitolojiyi, insanın varlığı ifade etme aracı olan sanat ve edebiyatla ilişkili hale getirir. Yaratılışın ilk hikâyelerinin, kahramanlarının, olağanüstü anlatılarının, Tanrı ve tanrıçalara ilişkin hususiyetlerin ve insan bilinçaltının kodlarını taşıyan bu motifler yazı öncesi söylence kültürüyle harmanlanarak sözlü edebiyatın temel taşlarından birini oluşturur (Bayat, 2007, s. 11). “Nihai gerçeklerle ilgili sembolik hikâye” (O'collins ve Farrugia, 2003, s. 170) olarak anlatı sanatına bağlanan mitler; efsaneler, masallar, destanlar yoluyla nesilden nesile taşınır ve günümüz edebiyatı içinde imge simge ve sembollerle varlığını devam ettirir. Miti, kutsal anlatılar olarak gören Eliade (2001, s. 231) mitosların ritüellerle olduğu kadar sanat yoluyla da günümüze kadar geldiğini belirterek, “Anlatısal düzyazının, özellikle de romanın modern toplumlarda, geleneksel toplumlardaki mitlerin ve masalların ezberden okunmasının yerini almış” olduğunu belirtir. Mitik anlatılar, antik devirlerde tragedyaların ana konusunu oluştururken, günümüzde metaforlar, imgeler, simgeler ya da alegoriler üzerinden sanatın önemli bir olgusu haline gelir (Waren-Wellek, 1983, s. 258). Geçmişten bugüne sanat için tükenmez ilham kaynağı olan mitoslar (İndirkaş, 2015, s. 14) sanatçının yöneldiği kadim bilgi depolarıdır. Bu yönüyle insanın hikâyesi mitin anlattığıyla örtüşürken (Northrop Frye, 2015, s. 80), sadece dolduğu kaplar farklıdır. Edebi formlar olan kapları dolduran her mitik anlatı, bireyin toplumsal hikâyesiyle koşut değişim gösterir ve bu değişim insanlığın hikâyesinin sürekliliğini ortaya koyar. Sanatçı metinler üzerinden mitler ve arketipler yoluyla kültürel hafızayı taşıyarak, anlatmak istediği duygu, düşünce, ifade ve anlatım biçimlerini zenginleştirir. Bu durum Behçet Necatigil’in “Şiir geçmişe yapılan atıflarla ilerler” diye belirttiği ifade ile anlam kazanır (Necatigil, 2007).

Şiirin mitoslardan esinlenmesi yaşayan sanat için kaçınılmazdır. Dursun Ali Tökel (2016, s. 50) büyük sanatkârların mitik söyleme ilişkin malzemeyi cömertçe kullandıklarını, epopeden romaneske, romandan şiire tüm sanat formlarında mitolojiye geniş alan açıklarını vurgular. İonna Kuçuradi (1997, s. 63) ise her mitosun kendi başına gerçekliğin ya da gerçek olguların simgelerle yorumlanması olduğunu belirterek simgesel anlatışın “gerçeği yeniden yoğurmak” olduğunu belirtir. Bu durumda şair, şiirini ölü, statik ya da geçmişin silinmiş unsurlarına yönelerek kurmaktansa yaşayan, dinamik, evrensel insanlık hafızasının olgularıyla ölümsüzleştirmek gayretiyle mitos dünyasına yönelir. Bu yönüyle mitoslar sanatçının eserini ölümsüzleştirme çabasıyla eşdeğer bir ilham membaıdır.

Klasik Türk edebiyatında mitoloji, manzum anlatılar üzerinden Fars mitolojisi ve diğer Doğu mitolojileriyle ilişkili olagelmıştır. Tanzimat’la birlikte Batılılaşma sürecinde

ise yönelimin antik Yunan mitolojisi olduğu bilinmektedir (Afacan, 2003). Cumhuriyet döneminde sayısı az olmakla birlikte Türk ve diğer mitolojilerden esinlenilse de (Tökel, 2016) ağırlıklı olarak Yunan antikitesinin mitolojik müktesebatına yönelim görülür (Yüksel, 2010).

Bu makalede Türk şiirinde bireyci bir şair olarak kendi poetikasını oluşturan ve eserlerinde mitolojik unsurları sıklıkla kullanan Hilmi Yavuz'un *Erguvan Şiirleri* içinde "Söylen Şiirleri" başlıklı bölümdeki "Söylen'en'ler" kısmında yer alan beş şiir; bireyin geçmişinin mitik temalarla hatırlanmasıyla sahiplenilmesi ve sahiplenilen mitik mirası sürdüren geleneğe bağlanma kapsamında alımlanmıştır. Yavuz'un *Söylen Şiirleri*'nde yer alan mitolojik unsurlarla ilgili Tolga Karahan'ın 2020 yılında yayımlanan makalesi (Karahan, 2020), şiirlerdeki mitik unsurların yüzey yapı tespitine ve şairin sanat anlayışında miti kullanma gayesine yönelik bir çalışmadır. Bu makalede *Söylen Şiirleri* içinden beş şiirde, şairin; hafıza, geçmiş, şimdi arasında kurduğu ilişkide mitik geleneğin temellük ettirilmesi ve sürdürülmesi duygusuna karşılık gelen mitik göndermeler tespit edilmiştir. Bu yönüyle çalışma şiirlerdeki mitolojik unsurların tespiti değil, tematik anlam evreninin şairin poetikadaki yerini yorumlamaya yöneliktir. Makalede yakından bakılan şiirlerin tümü Yunan mitolojisinin kaynaklık ettiği mitik karakterin adlarını taşır. "Söylen'en'ler"de, modern bireyin yalnızlığı ve arayışı esnasında bakmak istediği geleneğe/geçmişe karşı hissettiği duyguların onda yarattığı karmaşa ve arada kalmışlık duygusu şiire yansır. Bu makalede, "Lethe", "Endymion", "Kharybdis ile Skylla", "Yaban Atlarını Kışkırtan Dionysos", "Kronos" şiirleri alımlama estetiği yöntemiyle ele alınmıştır. Modern insanın geçmiş, şimdi, gelecek ekseninde duygu ve düşüncelerini yansıttığı şiirler, Türk şiirinin mitolojiyle güçlü ilişkiselliğini ortaya koyar.

Türk Şiirinde Mitik Söylem

Türk edebiyatında mitoloji; geleneksel anlatılardan, modern ve postmodern metinlere uzanan geniş yelpazede, yazarın ilham kaynağı olarak başvurduğu bir alandır. Batılılaşma sürecinde antik Yunan mitolojisine duyulan ilgi, *Telemaque* ve onu izleyen çevirilerle başlar ve bu ilgi artarak devam eder (Yüksel, 2010). Kültürel değişime paralel olarak Batılılaşma sürecinde, Yunan mitolojisine olan eğilim artar ve edebiyatın temel besleme kaynaklarından biri haline gelir. Yeni kültürel sahaya açılırken eski-yeni tartışmaları çerçevesinde Yunan mitolojisine karşı bir çekince olsa da zamanla bu geri durma ortadan kalkar ve antik mitolojiden yararlanma, ilerlemenin parametrelerinden biri haline dönüşür. Dönemin fikir hareketlerine paralel olarak gelişen mitolojiye yönelik ilgi, bir yandan Batılılaşma sürecinde kaçınılmaz bir yönelim, diğer yandan ulus devletin köken (*genesis*) arayışlarıyla yüz yüze gelir (Yonar Şişman, 2024). Cumhuriyet'in ilk çeyreğinde antik Yunan mitolojisine ilişkin farkındalık gözle görülür biçimde artar. Yoğun tercüme faaliyetleri, dergilerin art arda çıkardığı Yunan mitolojisi özel sayıları, Latince'nin okullarda ders olarak okutulması gibi bir dizi eğitim hareketiyle bu farkındalık desteklenir. Başta klasik edebiyatın zengin mitolojik birikimini iyi bilen ve fikirleri değişmeden önce birkaç şiirinde Yunan mitolojisine yer veren Yahya Kemal olmak üzere; Yakup Kadri, Abdülhak Hamit Tarhan, Ziya Gökalp, Salih Zeki Aktay, Mustafa Seyit Sutüven, Melih Cevdet Anday, İlhan Berk Behçet Necatigil gibi isimler, bir yandan Doğu mitolojilerini eserlerine taşıırken bir yandan da Yunan mitolojisinden aldıkları mitik unsurları eserlerinde kullanırlar. Çünkü mitoloji ulusal değil, evrensel kökenlere sahiptir ve ortak insanlığın mirası olarak değerlendirilir (Tökel, 2000, s. 82-83). 1950'lerden sonra şiirde, mitolojinin ilhamıyla yeni imge ve imajlar inşa edilir. Türk şiirinde önemli bir durak olarak görülen İkinci Yeni ile birlikte mitik simge ve imge

kullanımı yeni söyleyiş ve ifade biçimleriyle şiirde görülür (Yılmaz Çebin, 2012, s. 37). 1950 öncesinde metinlerde görülen doğrudan mitos kullanımları yerine, bu dönemde dolaylı atıflar, kapalı göndermeler, zengin çağrışımlar ve orijinal söyleyişlerle yaratılan imajlar öne çıkar. İmgeyi öne çıkaran ve anlam kaygısından uzak şiirlerin yazıldığı bu dönemde, Türk şiiri gerçeküstücü, kelime odaklı ve soyut özellikler taşıyan yeni bir mecraaya yönelir. Bu eğilim içinde gelenekten kopma, biçimciliğe kayma, alışılmamış bağdaştırmalar (Bezirci, 2005, s. 22) yoğun olarak görülür. Bu dönemde Hilmi Yavuz, Eliade'ın belirttiği türden bir "ebedi dönüş mitosunu" içinde, insanlığın başlangıcına ait mitik bir *anı* şiir yoluyla bir karşılaşma sahnesine dönüştürerek okurla buluşturur.

Hilmi Yavuz Şiirlerinde Mitolojik Hafıza

Çağdaş şiirde, şairin anlam arayışına karşılık gelen mitos kullanımı, Hilmi Yavuz'un şiir poetikasında kolektif insanlık geleneğiyle kurulan bağ ekseninde yer alır. Bu bağ, temellük (sahiplenme) ve imtidat (süreklilik) kavramlarıyla şiirlere yansır (Yiğitbaş, 2006, s. 4). Şairin (1999, s. 125), "Benim şiirim olmasa, Necatigil ve Çelebi ile birlikte o devamlılık ve süreklilik kaybolup gidecek, bir meşale gibi elden ele devredilmeyecekti. Kısaca imtidat'ın şairiyim ben" ifadelerinde vurguladığı geleneğe dair bu yaklaşım, doğrudan onun poetik yöneliminin bir parçasıdır. (Kara, 2014, s. 45). Çok katmanlı imge dünyası içinden (Orhanoğlu, 2011) gelenekle kurduğu bağı Doğu-Batı kültürleri üzerinden evrensel bir dille inşa eden şair, şiiriyle "Yahya Kemal, Ahmet Hâşim, Behçet Necatigil ve Asaf Hâlet Çelebi gibi şairlerin oluşturduğu geleneğe" (Aka, 2002; Tonga, 2010) bağlanır. Bu damar, geleneğin şiir yoluyla yeniden üretmesini anlamlı kılar. Bu bağlamda, mitik dili kullanma ve mitosları yeniden yorumlama biçimi, şairin ilhamının hangi duygulara karşılık geldiğiyle yakından ilişkilidir. Yavuz'un şiirlerinde antik mitolojiden beslenme süreci, doğrudan ya da dolaylı göndermeler aracılığıyla, bir duyguya karşılık gelen gelenekle kurulan ilişki üzerinden imge ve imajların inşası şeklinde tezahür eder. Şairin şiirini inşa ederken geleneği, insanlığın ortak hafıza mirası olarak içselleştirmesi, mitik göndermelerle kurduğu şiirlerinde, geçmiş ile gelecek arasında kesintisiz bir süreklilik yaratmasına olanak tanır. Tökel'in belirttiği gibi şiire yansıyan mitolojik karakterler, olaylar, olgular ve hikâyeler, yalnızca şairin duygu ve düşünce dünyasıyla buluşarak ona güçlü bir ifade imkânı sunmakla kalmaz; aynı zamanda mitik anlam evrenleriyle kurulan bağ aracılığıyla kolektif hafızanın öğelerini çeşitli örüntüler içinde geleceğe taşımayı da mümkün kılar (Tökel, 2016). Yavuz'un şiirlerinde yer alan mitolojik unsurlar da Tökel'in belirttiği şekilde çift katmanlı bir anlamsal yapıya sahiptir. Bu yönüyle mitos içeren şiirler, bireysel bir ilginin ötesinde, evrensel hafıza akışını tahkim eden ve onu insanlık hikâyesinin sürekliliği içinde yeniden kuran bir duygu aktarımını sağlar.

Yavuz, ancak geleneğin temellük edilmesiyle büyük şiirin ortaya çıkabileceğini ifade eder. (Yavuz, 1999, s. 29) Bu yönüyle mitos dünyasının, şiirin kendisini geleceğe taşıyabilmesi açısından birer araç olduğu düşünülebilir. Bu bağlamda, şairin gelenek kavramına yüklediği anlam aynı zamanda mitosların anlam örüntülerini de içeren, "devam eden ve değişen şeyler içinde aynı kalan" (1999, s. 43) bir ortak insanlık mirasını işaret eder. Bu miras, kendisini de dönüştüren ve büyüten şiirle, "varoluştan beri elden ele devredilen şiirsel öz" (Mammadova, 2023, s. 19) aracılığıyla bağ kurar. Böylece mitoslar, şiirle birlikte değişim ve dönüşüm sürecine girerken, şiir de kendisini örüntüleyen mitik evrenle aynı dönüşüm ve yenilenmeyi yaşar.

Söylen Şiirleri'nde Batı medeniyetinin mitolojik mirasının karşısına Doğu medeniyetinin tasavvufî müktesebatını yerleştiren Yavuz (Talay, 2021, s. 145), bu durumu her iki medeniyetin kendine özgü mitoslarının varlığıyla ilişkilendirir. Buradaki karşılıklı bir karşıtlığı değil, insan ve onun varoluşsal deneyimleri bağlamında iki farklılığın bütüncül boyutunu temsil eder. Nitekim Yiğitbaş'ın da (2006, s. 275) belirttiği gibi Batı'nın antik mitolojisinin Doğu medeniyetindeki karşılığı, metafizik potansiyele sahip tasavvufî temsillerdir. Doğunun mitik dünyasında evliya menkıbelerinden, kerametlere çeşitli tasavvufî temalardan sözlü halk masallarına kadar geniş yelpazede yer alan Doğu mitik malzemesi; tıpkı Batı mitosları gibi insanın varlığa ilişkin düşünce ve deneyimlerinin birer tezahürüdür (Yonar Şişman, 2011). Bu yönüyle Yavuz (1999, s. 59), her iki dünyanın mitik mirasını belirtilen çerçevede sahiplenir ve bu mirasın şiir aracılığıyla sürdürülebileceği bir devamlılık hattı oluşturur (Yonar Şişman, 2019). Öte yandan, "Ben kendi yüzyılımın içinden şiiri üretiyorum. Fuzulî'den, Yahya Kemal'den, Hâşim'den, Necatigil'den yararlandığım kadar Hölderlin'den, Baudelaire'den de yararlandığımı söyleyebilirim" ifadesi şairin yalnızca tek bir ontolojik kaynağa değil, geniş ölçekli kültürel zemin üzerinde yükselen bir şiir anlayışına yöneldiğini gösterir. Bu yaklaşım, Polat'ın (2023, s. 94) vurguladığı gibi, "yüksek irtifada seyreden" bir poetikanın anlamlı bir ifadesidir.

Bu makaleye konu olan *Söylen Şiirleri*'ni neden yazdığı sorulduğunda Yavuz, insan zihninin temel ve değişmez yapıları olan mitlere gönderme yapmak istediğini ifade eder. Şiir kitabının başlığında yer alan "söylen/mit" sözcüğünün tercih edilmesini şöyle açıklar: "Bana göre mitoloji (söylen), bir zamansızlığı imler... Söylemek istediğim şu: Mitolojinin zamansızlığı, diyelim ki, Zeus'la Leda arasındaki ilişkinin simgesel anlamının, bugün bir erkekle bir kadın arasındaki ilişkiye de tastamam uyması, onu kuşatmasıdır." (Yavuz, 1999, s. 73-74). Bu kapsamda *Söylen Şiirleri*, mitosların zamansız temalarının şair tarafından geleceğe taşınmasında bir imkân olarak değerlendirilir. Şiirlerinde yer alan mitsel göndergeler konusunda tıpkı Umberto Eco'nun (Eco, 2019) anlamı inşa edenin aynı zamanda okur da olduğuna yaptığı vurgu gibi Hilmi Yavuz da anlamı okura havale eder. Bu yaklaşımını, "Tabii bütün şiirleri bir bir açıklamak doğru değil. Bazı şeyleri de Baudelaire'in ifadesiyle 'riyakâr okur' keşfetsin" (Yavuz, 2012, s. 78) sözleriyle dile getirir. Yavuz'un bahsettiği okur tipi postmodern paradigma ile birlikte yaygınlaşan yeni bir okuma, anlama ve yorumlama yaklaşımını içerir. Bu yaklaşıma göre her şey bir metindir ve metinle kurulan her bağ bir okuma biçimini açık eder. Modernist paradigmanın uzağına düşen bu anlayış, Jauss'un ifade ettiği okumanın ve anlamamanın estetiği çerçevesinde belli sınırlar içinde okuru merkeze alır (Jauss, 1988). Okurun metne yaklaşım biçimi, yazarı da metni de belli noktalarda buluşturur. Yavuz'un, keşfedilmesini beklediği anlamlar için okur aynı zamanda yazarın da varoluş algısını yorumlayacaktır. Bu yaklaşım, okurun geniş yorumlayıcı rolünü öne çıkaran hermeneutik (Dilthey, 1999; Erkman-Akerson, 2012) ve alımlama estetiğinin (Iser, 1976; Sayın, 1999; Kavalcı, 2017) potansiyeliyle birleştiğinde, şiire daha yakından bakmayı ve onda yer alan mitosların sayısız anlam evrenlerini keşfetmeyi mümkün kılar.

***Söylen Şiirleri*'nde Mitoloji**

Behçet Necatigil'in ölümünün onuncu yılına ithafen yazılan *Söylen Şiirleri* 1989'da yayımlanmıştır. On altı şiirden oluşan bu eser, sırasıyla "Söylenenler", "Söylen'en'ler" ve "Söylen'meyen'ler" başlıkları altında üç bölüme ayrılmıştır. Bu makaleye konu olan

“Söylen’ler” bölümünde yer alan antik Yunan mitolojisinden esinle yazılan şiirlerden “Lethe”, “Endomion”, “Kharybdis ve Skylla”, “Yaban Atlarını Kışkırtan Dionysos” ve “Kronos” adlı şiirler, ortak insanlık mirasının sahiplenilmesi ve sürdürülmesi bağlamında anlam örüntülerine sahiptir. Şiirlerde; bireyin geçmişine uzaktan bakışı ve zamanla silinen geleneğin izlerinin hatırlanmasıyla hissedilen yalnızlık duygusu antik Yunan mitolojik karakterleriyle dile getirilir. Gelenekle arasına mesafe koyan modern bireyin yaşadığı hüznün ve yalnızlık mitoslar aracılığıyla ifade edilir. Bu bağlamda mitoslar, modern birey için bir sığınma alanına dönüşerek adeta bir ana rahmi gibi evrensel insanlık hikâyesine geri dönüşü simgeler.

Unutmamaya Adanış: “Lethe”

Gaston Bachelard, hafızayı geçmişin evi gibi düşünmek gerektiğini belirtirken, onun durağan olmayan, her geçen anla şekil değiştirip yeniden biçimlenen yaşayan bir varlık olduğunu ifade eder (Bachelard, 2014). *Söylen Şiirleri*’nin ilki olan “Lethe”nin anlam evreniyle bütünleşen bir söyleyiş Bachelard’ın tespitini hatırlatır. Hafızanın unutuşunu simgeleyen Lethe, antik Yunan mitolojisinde bir tanrıça figürüdür ve ismini “unutmak” anlamına gelen fiilden alır. Ruhların bu dünyaya gelmeden önce bulundukları yere dair her şeyi unutmaları gerektiği düşüncesiyle Lethe, bu unutuş sürecinin sembolik aracı olarak konumlandırılır. Adını taşıdığı nehir, insanların yeryüzüne çıkmadan önceki son durağını temsil eder. Hesiodos’ta Lethe, yeraltı ülkesinde bir unutma pınarı olarak tasvir edilir. Ruhlar bu sudan geçerek geçmiş yaşantılarını ve acılarını unuttur, böylece ölümler dünyasına adım atarlar (Erhat, 1972, s. 247). Lethe, kimi kaynaklarda Kharitler’in (*Grataiae*) annesi olarak anılır (Grimal, 1997). Uyku ve ölümle ilişkilendirilen Lethe, bu yönüyle unutuşun alegorik bir karşılığı haline gelir. Platon’un *Devlet* adlı eserinde, ruhların kendi yaşamlarını seçtikten sonra Kader’in tahtı önünde durdukları ve ardından Lethe ovasına yönelindikleri anlatılır. Lethe ovasında, hiçbir şeyin barınamadığı Ameles Irmağı’nın kıyısında konaklayan ruhlar, bu sudan içtiklerinde geçmişlerini tamamen unuttur hale gelirler. Platon bu süreci, “Bazı ruhlar ölçüyü kaçırıp fazla içermiş, içer içmez de her şeyi unutturmuş” (Platon, 2010, s. 367) şeklinde tasvir eder. Eliade ise Lethe pınarının ölümle olan ilişkisini “tarihsel ya da en eski geçmiş “unutulduğu” ölçüde ölüme benzetilir” (Eliade, 2001, s. 157) sözleriyle ifade eder. Ölüm alanı olarak nitelendirilen unutma düzleminde, belleğin yitimiyle birlikte yokluk başlar. Ancak, tıpkı Hermes’in, oğlu Ethalide’ye verdiği “hiç bozulmayacak bellek” hediyesi gibi bu yokluk, bir direnç alanı yaratır. Unutmanın karşısında durmak, geçmişi hatırlamak, hatırlatarak yaşamak ve bellekte tutmak, varlığın sürekliliği açısından hayati önem taşır. Bu bağlamda, ölümsüzlük hatırlanmayla mümkündür; unutuşa terk edilmemek, varlığın ebedi bir hafızada yer etmesiyle anlam kazanır.

Şiirde Lethe adı anılmadan önce, şiirin şiirle olan ilişkiselliğini rasyonel aklın sınırlarından geleneğin metafizik ortamına çeken bir anlam örüntüsü inşa edilir. “İnsan insanın kurdudur” şeklindeki olumsuz tarihsel yargı, şiirde derin ve içsel bir olumlamayı işaret ederek “şiir, şiirin kurdudur” ifadesine dönüşür. Bu dönüşüm, şiirler arasında kurulan anlam akışının hem içsel hem de geleneksel bir süreklilik sağladığını gösterir. Burada şiir, geçmişten geleceğe doğru akan bir izi sürerken, bu iz yalnızca bir yön belirtmekle kalmaz, aynı zamanda “doğru” bir yönelim ve “gidiş ve geliş” güzergâhı da tayin eder:

“Şiir, şiirin kurdudur

İşte zümrüt ve sürüngen
bir dize
Gidiyor; -gidişi
Öteki şiire doğru'dur."

Bu şiirsel yolculuk, tıpkı bir *sur* gibi bireyi kuşatır; bireyin güvenlik, aidiyet ve köken duygusunu güçlendirir. Bu yönüyle *sur*, şairin gelenekle kurduğu bağ simgeleyen bir metafor olarak işlev görür. Hisar, burç kale gibi tarihsel ve koruyucu anlamlara sahip olan bu imge, geçmişin şiir aracılığıyla bugüne taşınmasını sağlayan muktedir bir hafıza simgesine dönüşür (Altunay, 2003, s. 81). Böylece şiirle çevrelenmiş kalp, bir *düden* (kuyu) gibi derinleşir ve şiirin inşa ettiği büyüden geriye alan anlamları, duyguları ve sezgileri içten içe saklar:

"Şiirdir seni saran *sur*
Kalbim usul bir *düden*
Ve sanki bir büyüden
Arta kalandı ve aktıydı
Yazları söylete söylete"

Şiirin şiirle yol aldığı, onunla varlık bulduğu ve onunla yaklaşılan geleneğin büyüülü hafızası, insanın içindeki derinliklere, adeta bir *düden*e usulca aktığında Lethe'nin unutuşlarına da yenilmez. Zira bu şiirsel hafıza, yalnız geçmişi korumakla kalmaz; aynı zamanda geleceği kuran bir bilinç, bir hatırlama biçimi olarak işler. Şiir, modern insanın unutkanlığına karşı dirençli bir bellektir; geleneğin suskun ama kalıcı sesiyle şekillenen bu hafıza, bireyin kimliğine ve zaman ile arasındaki bağa anlam katar. Nitekim şiirin devam eden mısralarında unutuşa giden yolda modern bireyin şaşkınlığına, yalnızlığına ve yönsüzlüğüne karşın mitik geleneğe yönelen bir adres belirir. Bu adres, sadece şiirsel mirasın sürdürülmesiyle kurulan bir yön değil aynı zamanda bireyin ruhsal sığınağı, kendini yeniden kurduğu bir varoluş zemini olarak belirginleşir. Lethe'nin temsil ettiği *zamansız unutmanın* karşısına şiir, hatırlamanın ve hatırlatmanın taşıyıcısı olarak dikilir. Böylece şiir, geçmişin hafızasını bugüne taşıyan, bugünün sancılarına ise geçmişten ışık düşüren bir kılavuz haline gelir.

Belleği bireysel eksenden kültürel alana taşıyan Paul Connerton, geçmişin imgelerinin ve yaşanmışlığının izlerinin anımsanarak kuşaktan kuşağa aktarılmasında sürekliliğin gelenek aracılığıyla sağlandığını belirtirken hatırlamanın, aynı zamanda hafıza yoluyla çağrılan geçmişin *yenilgisine* karşı bir direniş alanını kurup kurmadığını sorgular. Bu bağlamda hatırlama eylemi, "geleneğin ölüme terk edilmesini önleyecek bir güç" (Connerton, 1989) olarak şiir aracılığıyla anlam kazanır. Mitosların tortularıyla yüklü hafıza; unutuş ve hatırlayış arasında gidip gelirken, geleneği yeniden çağırma imkanını şiirin içinde bulur:

"lethe! yeşil bellek!
Sen de unuttundu yurdunu
Ve birdenbire
Kendi suyunu terk eden
Bir ırmak gibi aktındı
Şiirden şiire" (Yavuz, 2007, s. 215)

Mitolojide yeşil renk, bereketi, yeniden doğuşu ve yaşam enerjisini temsil eder. *Kutadgu Bilig'*de yer alan ifadeye göre yeşil, Türk mitolojisinde göğün rengidir (Ögel, 1995, s. 146, 153, 261). Türk türeyiş mitlerinden biri olan “gökten inen hatundan doğma” mitos, yerin devamı olarak göğe uzanan bereketi ve yaşam enerjisini sembolize eder (Korkmaz, 2006, s. 100). Bu bağlamda yer-gök ilişkisi, Lethe'nin bulunduğu mekân itibarıyla şiirde geçen “yeşil bellek!” imgesiyle hem hatırlanan bir geçmiş hem de Lethe'nin unutuş evrenine rağmen direnen ve “şiirden şiire” akan bir bir hafıza sürekliliğini işaret eder. Şiirdeki, “akıntı” vurgusu, “kendi suyunu terk eden bir ırmak gibi” dizesiyle desteklenerek mitik geleneğin şiir aracılığıyla sürüp gittiğini gösterir. Böylece sanatçı, mitik mirası unutuşa bırakmamak adına şiiri, bir direniş mekânı olarak konumlandırır. Şiirde, “unuttundu”, “terk eden” gibi sözcük öbekleriyle kurulan anlam örüntüsü; ismi unutuşla özdeşleşen mitik bir figürün şiirsel düzlemde hatırlanmasıyla, aslında unutmamaya adanmış bir mücadelenin izlerini taşır. Lethe'nin çağrılması bile, unutmaya değil, hatırlamanın ve şiirsel belleğin bir parçası haline getirmeye yöneliktir.

Sonsuz Süreklilik: “Endymion”

Yunan mitolojisinde Endymion, yakışıklı bir çoban olarak tanınır. Dağlarda sürülerini otlatan Endymion'un bütün dünyası; ıssız doğa, sonsuzluğun simgesi yeşillikler ve çok sevdiği kavalıdır. Ay tanrıçası Selene, kendi halinde ve sonsuz mutluluk içinde Endymion'ı gece kendi ışığının yansımasında görür ve ona âşık olur (Erhat, 1972, s. 127). Selene, bu aşkı imkanı kılması için Zeus'tan yardım ister ve Endymion'a bir dilek hakkı vermesi için onu ikna eder. Zeus, Selene'nin isteğini yapar ve Endymion'a bir dilek hakkı verir. Delikanlı dilek hakkını sonsuz uyku armağanı olarak diler. Böylece sonsuza dek genç kalarak uyumayı seçer. (Grimal, 1986, s. 136).

Şair, bu aşk hikâyesinin adını verdiği şiire bir aktarım ya da taşınma eylemiyle başlar. Bu aktarım, “bir yerden ötekine göç” kavramıyla ilişkilendirilir. Göç, yalnızca mekânsal bir yer değişimi değil aynı zamanda bir kültürden diğerine, bir âleminden diğerine intikal, muhâceret gibi anlam örüntülerini de içerir. Modern birey, yaşadığı yalnızlığı da çoğu zaman bir “göç” metaforuyla ifade eder. Modern yaşamın dayattığı bireysellik, insanı yersizliğe ve yurtsuzluğa iter. Şiirin öznesinin bu göç eyleminde “uçurumlar” edindiğini ifade etmesi, yalnızlık içinde bir sığınma, düşmemek için tutunduğu bir dal ile kesişirken, her göç yeni bir sığınma duygusunu da harekete geçirir. Böylece modern birey, yersiz yurtsuzluğunda kendisine bir sığınak olan her *uçurumu*, yeni bir göçün başlangıcı olarak deneyimler. Bu kesintisiz göç hali, sufi öğretide cennetten sürgün edilişle ilişkilendirilir. Buna göre daima bir sürgün (göç) içinde insanoğlu “bir yerden ötekine” yol almaktadır. İnsan, yersiz yurtsuzluğun taşıdığı “sessiz saatlerde kederden türemiş bir söylen”le hayata yeniden bağlanır ve böylece mitos evreniyle yeni baştan köprü kurar:

“ben dâimâ uçurumlar edinirim
bir yerden ötekine göçerken”

Mitos (söylen), tam da bu noktada şairin kontrolünden çıkarak modern ve yalnız bireyin kucağında kederlerini unuttuğu bir avuntu vahasına, bir “göl”e dönüşür. Dönüşüm, sonsuz yer değiştirmeler geliş ve gidişlerden sonra bir sığınakta son bulur ya da bu sığnağa hiçbir zaman ulaşamaz. Endymion'un dertsiz mutluluğundan ilhamla; modern bireyin durmaksızın göç eden ruhunun da bir “bağlaşığı” olması arzulanır. Sonsuz mutluluğun sonsuz göç ve acıyla karşılaşması, şiirde zıtların “bağlaşığı”nı sağlar

ve Endymion'un yaşantısına eklenir. Şiirin dip akıntısında ise mitik mirasın göç yoluyla taşınması, insanoğlunun ortak mirası olarak her gittiği yerde onun karşısına çıkması ya da her karşılaştığında onu yüklenmek durumunda kalması gibi derin bir anlam katmanı oluşur:

“işte sessiz saatlerde kederden
türemiş bir söylen
gibi göl
ve bağlaştığı endymion
birlikte kıvrılıp uyurlar
ana-bir acıyla ayışıgtı...
da mı birliktedirler?”

Aynı şiirin devam eden dizelerinde adı geçen mitolojik unsurlardan biri de Hesperid'lerdir. Hesperos, ya da Batı Kızları diye anılan Hesperid'ler, gece perisinin kendi kendine yarattığı, okyanus ırmağının ötesinde, altın elma bahçelerine bir ejderha ile birlikte bekçilik eden, geceyle gündüzün sınırlarında oturan ince sesli perilerdir. Bekçiliğini yaptıkları bahçe ölümsüzlüğü simgeleyen altın elmaların olduğu önemli bir mekândır. Zeus'la Themes'in kızları olan Aigle, Erythie ve Hesperarethus adlı bu üç perinin korudukları meyveler Gaia'nın Hera'ya hediye ettiği elmalardır (Erhat, 1972, s. 182).

“melekler kendiliğindendirler
öyle varolurlar...
belki benim terkettiğim şiirden
artakalan bu bahçeyi
hesperid'ler yüklenir,
toplayıp yolları götürür...
mü diyorsun!
-daha erken!.. ” (Yavuz, 2006, s. 218)

Şiirin birinci kısmıyla uyumlu bir yer değiştirmenin, mirası birilerine bırakarak yol almanın örüntüleri bu dizelerde de sürdürülür. Hesperidleri, terk edilen şiirin bekçileri olarak ilham sınırlarına alan şair, ölümsüzlüğü simgeleyen altın elmaların bekçiliğini yapan Hesperileri kendi şiirlerinin de koruyucu melekleri olarak kurgular. Terkedilen şiirden geriye kalan bahçe, aslında Hesperidlerin koruyuculuğunu yaptıkları ölümsüzlük sembolü olan altın elmalar kadar değerlidir. Anlatıcının bu değerli bahçeyi terk edişi, şiirin başındaki göç temasıyla ilişkilidir. Bu yönüyle şairin göçle yeni iklimler edinmesi, onu zaman ve mekândan uzaklaştırırken, Hesperidler, şiiri muhafaza eden figürler haline gelir. Böylece insanlık tarihinin sürekli tekrar eden hikâyesi, şiir aracılığıyla mitik geleneğe bağlanarak Hesperidlerin omuzlarına yüklenir. Ancak bu emanetin onlara bırakılması, şairin şiirle olan ontolojik bağını yitirmesiyle mümkündür; çünkü şiir yaşarken bu emanet “daha erken” olduğundan devredilemez.

Arada Kalmışlık: “Kharybdis ile Skylla”

Kharybdis, efsaneye göre Gaia ile Poseidon'un birleşmesinden doğan ölümlü bir yaratıktır. Çaldığı sürüleri yiyen obur ve açgözlü bir canavar olarak tasvir edilir. Bu hareketinden dolayı Zeus'un cezasına uğrar ve üstüne yıldırımlar düşerek denizin dibine atılır. Deniz canavarına dönüşmesiyle Kharybdis günde üç kez deniz sularını içen ve sonra geri püskürten ve tüm gemileri yutabilen korkunç bir deniz yaratığına dönüşür

(Grimal, 1997, s. 381; Fink, 1996, s. 177). Homeros'un *Odyseia Destanı*'nda On ikinci bölümde, büyücü Kirke, Odysseus'un çıkacağı yolculukta karşılaşacağı engelleri anlatırken bu iki canavarın adını da anar. En büyük zorluğun Skylla ve Kharybdis kayalarının arasından geçmek olduğu ikazını yapar. Destanda Odysseus, Skylla'ya altı arkadaşını kurban vererek dar deniz geçidini geçebilir (Homeros, 2008, s. 216-217).

Şairin kişisel tarihiyle özdeşleştirdiği şiirlerden biri olan "Kharybdis ve Skylla", çocukluğun anlam dünyasından kavramlara bakışı yansıtırken, başka bir alımlamayla dipte ilerleyen arada kalmışlık, yerini yurdunu bilememe, göçebe ruh, geleneğe/sura yaslanma gibi arayışları taşır. Yavuz bu şiir için, "Kharybdis ve Skylla Yunan mitolojisinde iki arada bir dereye kalmışlığı imleyen bir söylendir. Ben bunu kendi mitosumla aldım. Benim çocukluğuma ve ilk gençliğime borçlu olduğum imge dünyasının yapı taşları bunlar" diye belirtir. Anne ve babasının tek çocuğu olduğundan her ikisinin kendisini daha çok sevmesini istediklerini ve bu nedenle iki arada bir dereye kalmışlık duygusunu çocukluk dönemlerinde sıkça yaşadığını belirten Yavuz "Bu benim kendi söylen'im" (Yavuz, 2012, s. 78) derken mitosa ilişkin çerçeveyi şiirine yansıtır:

"...

ölümle yeşil arasında

Hep onlar var! Terkideki

Çocukta bir dağ, bir daha

Ötekinin yerini alıyor

Çoktan terk edildi bir bahara

Ebrûlî sözler: teyze, hala"

Şiirin kendi iç dinamiği, çocukluk söylemiyle ilişkili bir duyguyu yansıtırken; geçmiş-gelecek, mitos-logos, gelenek-modernlik ikiliklerini de görünür kılar. Bu ikilikler, "ölümle yeşil" (ölüm- yeniden doğuş) karşıtlığında da belirginleşir. Geçmişte bırakılan ya da geçmişe emanet edilen "ebrûlî sözler" bir ağıt niteliği taşıırken aynı zamanda bir hatırlayış biçimi olarak işlev görür. Geride kalana, birinci dereceden teyze ve hala gibi figürler aracılığıyla duyulan aidiyet, gelenekle bağın devamlılığını gösterirken terk edilenin başka bir baharla ilişkilendirilmesi ise mirasın geleceğe taşınabileceğini ima eder. Bu mısraları izleyen dizelerde ise geçmişle olan bağ daha da derinleşir ve "anne, baba" düzeyine kadar çember daraltılır. Bu çemberle geçmişle gelecek, söylenle logos, gelenekle modernlik yeniden üretilir (Çapan Özdemir, 2018). Bununla birlikte geleneğin yalnızlığı, modern insanın yalnızlığına/kimsesizliğine karışırken "daha sağ" olan anneye ve babaya ilişkin hüznü sürdüren söyleyiş eklenir: "baba ıssız, anne tenhâ" dir. Babanın ıssızlığı yersiz yurtsuzlukla, mirasın geride bırakılmışlığıyla, evin terk edilmişliğiyle ilişkilendirilir. Annenin tenhâ oluşu ise her şeye rağmen sığınılacak güvenli bir duygu barındırır. Bu güven sayesinde çocuk "ölümle yeşil arasında" geçmişin kayıplarıyla birlikte geleceğin umutlarını taşıyabilir. Bu anlamda şiir, mitik mirasın sahipsiz kalmadığını, yolların hâlâ "oralı" olduğunu vurgulayarak geleneğin modern insanı kuşatabileceği bir potansiyele sahip olduğunu yansıtır:

"Ölümle yeşil arasında

kimler onlar? Anne, baba

daha sağlar, dağlar ne yapıyor

diye dışarı uzandı biri
 bir yalnızlık ötekine karıştı
 baba ıssız, anne tenhâ
 bir kentin yaprağına
 bir nehrin yarasında

çocuğuysa işte öylece andım
 ölümle yeşil arasındandım
 yollar da oralıdırlar” (Yavuz, 2007, s. 219).

Azra Erhat’ın, “Homeros’un akıllara durgunluk verecek bir dakiklik ve canlılıkla anlattığı Kharybdis belki Messina boğazında bulunan, zamanla efsaneleşmiş bir akıntı ve anafordur” dediği yerin coğrafi olarak Sicilya- İtalya arasında Messina Boğazı’na yakın yerde olduğu rivayet edilir. Bu iki canavar için Yunan kültüründe yaygın olan deyme yer veren Erhat, “Kharybdis’den Skylla’ya düşmek” deymiyle Türk kültüründe “yağmurdan kaçarken doluya tutulmak” anlamının örtüştüğünü belirtir (Erhat, 1972, s. 174). Bu deyim şiirin anlam evreninde mitik mirasla hatırlanan geçmişle, modern insanın şimdisi arasında “iki arada bir dere de kalmış”lığı temsil eder.

Geleneğin Köprüsü: “Yaban Atlarını Kışkırtan Dionysos”

“Yaban atlarını kışkırtan Dionysos” şiirine ad olan özne Dionysos, antik Yunan mitolojisinde (Bacchus), sarhoşluk ve esrikliğin tanrısı (Comte, 2000, s. 74) olarak bilinir. Yunan klasik döneminin mistik vecd tanrısı Dionysos, Zeus’un oğullarından biridir. Dionysos’un bir tanrının oğlu olmasına rağmen, dünyanın zevklerine karşı ilgili oluşu ölümlü Semele’den doğmuş olmasına bağlanır. Bu konuda Bonnefoy, “Bir kadının, ölümlü Semele’nin dölyatağında tutulduğundan, yıldırım savuran babası Zeus’un baldırından tansık gibi doğduğundan ekmek yiyenlerle gezip tozmayı hiç bırakmamıştır; onlara ‘sevinç dolu’ (polygethes) şarabı içmeyi, ölümlülerin zevkini öğretir” (Bonnefoy, 2000, s. 173) diye belirtir. Dionysos’un bir özelliği de mistik ve büyü güçleri ile birçok ülke gezmiş olmasıdır. Ülkesinden Trakya’ya geçen, orada Nereus kızlarından birinin koruması altında bir süre durduktan sonra Hindistan’a giden Dionysos kullandığı silahlar, büyüler ve mistik güçler sayesinde etrafına birçok insan toplar.

Dionysos’un şiirin anlam evreninde açtığı yol, atların açtığı yoldur. At, burada geleneğin örtük simgesi olarak yer alır ve bu simgesellikle birlikte yolun gidilebilirliğini mümkün kılar. Öte yandan yaban atları melez atlardır. Bu melezlik, geçmiş ile gelecek arasında kurulan köprüyü işaret eder. Dionysos’un sahip olduğu olağanüstü nitelikler, onun bir dönüşüm figürü olduğunu da gösterir. Bu hareket yaban atlarının harekete geçirildiği noktada gelenekle kurulan bağı temsil eder. Böylece Dionysos aracılığıyla harekete geçen atlar, şiirde geleneği taşıyan ve geleceğe doğru akan bir kuvvete dönüşür:

“ ‘kışkırt yaban atlarını, kışkırt,
 dionysos!..’ dediler”

...

Ben hangi yolcuyu izleyen gemilerdim
 Ve neden

Hep söylen’dim, hep söylendim, hep söylen?” (Yavuz, 2007, s. 220)

Kışkırtılan atlar coşmanın, esrimenin kendini kaybetmenin eşliğinde bir *söylen* içindedirler. Şair, ancak bir Dionysos ruhunun kışkırtabileceği/harekete geçirebileceği bir geçmiş ve gelecek tasavvurunda varılacak geleneğin konumunu “Ben hangi yolcuyu izleyen gemilerdim” mısraıyla gemi imgesine bağlar. Yolcular ve gemiler bir *söylenin* içinde, kimi zaman binlerce *söylene* dönüşmüş bir yolculuk tasviri yapar. Yolcuların, gemilerin, kışkırtılmış atların, kışkırtan seslerin eşliğinde “hep” söylen/mitos olan bir hikâyenin içinde insan daima yaslanacak bir geçmişe, gelip geçecek bir gemi gibi şimdiye ve geleceğe ilişkin bir *söylen* olmayı arzular. Geçmişe yaslanmanın ontolojisini Eliade “zamanda geriye doğru giden kişi, kaçınılmaz olarak hareket noktasını bulacaktır” (Eliade, 2001, s. 113) diye belirtir. Hareket noktası mitos dünyasının başlangıcını, insana ilişkin kökeni, ilk izi işaret eder ve modern insanın korunaklı sığınağını temsil eder.

Zamanın Dağıldığı Yer: “Kronos”

“Kronos” şiiri, antik Yunan mitolojisinde titanlar sülalesinden olan Kronos-Zeus-Olympos kuşağından önceki birincil tanrısal kuşaktan gelen figürle dolaylı bir anlam örüntüsü kurar. Gök ile Yer’in en küçük oğulları olan Kronos, babası Uranos’u iğdiş ederek yer ve gök arasındaki ayrılışın son Tanrısı olarak kabul edilir. Babasını iğdiş etmeye cesaret göstermesiyle başkaldıran titanların ilk Tanrısı olur. Bu hareketle aynı zamanda dünya egemenliğini ele geçirdiğinde babası Uranos’tan farklı olarak taşkın cinsel eğilimlerden uzak durur ve şiddet yanlısı, yüksek hükmetme duygusuna sahip oluşuyla gök tanrılarından ayrılır (Bonney, 2000, s. 1079) Zaman (*khronos*) anlamının kişileştirilmiş hali olarak telakki edilen Kronos (Grimal, 1997, s. 408) Yavuz’un şiirinde geçmiş zamanın izlerini hasretle anma duygusunun temsili olarak şiire yansır:

“âh, ağaçların dağıldığı yer!

bir kadın durur -ve
kendi hüznünü bekler
aşklar toplanır, günler derlenir
beklenen sözler
söylenir, biter...”

Ağaçların *dağıldığı* yer geleneğin yitirildiği, mekânın silindiği, *babanın* öldüğü yerdir. Babasızlık, Jale Parla’nın Türk romanının epistemolojik temellerini incelediği çalışmasında Tanzimat aydınının bir travması olarak metinlere yansır (Parla, 2004, s. 10-14). Şiirdeki anlamsal travmada babasızlık nedeniyle geçmişini yitiren şairin günleri gelip geçen ve biten şeyler olarak görmesine ilişkin akıttır. Buna karşılık bütün bu geçiciliğin içinde bir kadın kendine ilişkin olanın yok olmasına direnir ve biten şeyler olarak görüldüğü hissedilir. Kadın, baba gitmiş olsa da *evi* bekleyen, hüznü içsel bir dayanak olarak alan ve geçip gidenin içinde *bekleyerek* sürekliliği sağlayandır.

“ağaçlar, unutmaktır; bellekse,
yapraklardır, -ki ağır ağır
ve birer birer
bir Zaman gibi...
...”

Ağaçlar aynı zamanda unutmayı temsil etmesiyle, bekleyen annenin direniş merkezine eklemlenir. Baba giderken, ev ayakta kalırken, dağılan ağaçların yapraklarına

tutunan hatırlama, yeniden bir umut olarak geçmiş ve geleceği birbirine ilişitir. Son nefesin alındığı yerde yapraklar o umudu yeniden yeşertecek bir soluktur. Anılar, gölgeler tümüyle geçmişin izlerini şimdiye taşır ve ister *soluk* bir renk alsın, ister yeni bir *soluk* olsun, daima geçmiş ile gelecek arasındaki *bağlaşığı* diri tutar:

“âh, işte soluyor, her şey,
anılar, gölgelerdir,
bir kumaş... nedense hep
bulutlara bağlaşıp” (Yavuz, 2007, s. 225).

Şiirdeki kadınla da bütünleşen şair, “kendi hüznünü bekler”. Hüzün, arzu edilen bir şeyin elden kaçması ve arzu edilmeyenin başa gelmesi sonucunda yaşanan duygu olarak insana ilişkin tasayı temsil eder (Uludağ, 1999, s. 253). Şairin imge dünyasında hüznün, insana en çok yakışan, çile, sabır ya da dervişliğe işaret eder (Altunay, 2003, s. 77). Bir yandan babanın yokluğu, günlerin gelip geçip akması, hüznün ve tasayı açık ederken bir yandan yaprakların taşıdığı bellek ve nefes, varlık ve dirlik sarkacında sabırla yürüyen insanı *zamanın* içindeki akışla bütünleştirir.

Sonuç

Şiir, geçmiş toplumların mitolojik anlatılarını taşıyarak evrensel kolektif mirasın günümüze ulaşmasını sağlayan güçlü bir araçtır. Türk şiiri de mitik miras ile farklı biçimlerde ilişki kurar ve yeni imgeler aracılığıyla mitos dünyasını günümüze taşır. Şiirlerinde Doğu ve Batı’nın antik mitolojik anlatılarını işleyen Hilmi Yavuz, mitlerin anlam dünyasından aldığı ilhamı kendi bireysel deneyimlerine eklemleyerek yansıtır. Bu çalışmada alımlama estetiği çerçevesinde yakından bakılan *Söylen Şiirleri’*nde şair, antik Yunan mitolojisinden esinlenerek şiirlerine mitolojik karakterleri çağırır. Buna göre Yavuz’un ele alınan beş şiirinde antik mitolojiden beslenme süreci, doğrudan ya da dolaylı göndermeler aracılığıyla, bir duyguya karşılık gelen gelenekle kurulan ilişki üzerinden imge ve imajların inşası şeklinde tezahür eder. Mitolojiden gelerek şiirlere ad olan mitik karakterler, mısraların yüzey ve derin yapısında çeşitli örtük anlamlarla yer alır.

Bu anlamlar çerçevesinde, söz konusu şiirlerde; kaybolmuş ya da geride kalmış geleneği bugüne taşıyan mitosların anlam örüntüleri inşa edilir. Şairin anlatmak istediği duygu ve düşüncüyü içeren anlam katmanları; şairin anlatmak istediği duygu ve düşümlerin metaforik, alegorik, imgesel ya da simgesel anlatımlarıyla şiirin anlam evreninde görünür kılırlar. Alımlama estetiği yöntemiyle yorumlanan şiirlerdeki mitoslar incelendiğinde; gelenek ile şimdi arasında gidip gelen zamanın, şairin duygu ve ve düşüncelerine yansıyan izlerine karşılık geldiği söylenebilir. Şiirlerde mitoslar insanlığın ortak hafıza mirası olarak kurulurken, geçmiş ile gelecek arasında kesintisiz bir süreklilik içinde bu mirası vurgulanır. Mitoslar yoluyla şairin duygu ve düşünce dünyasının yansıtıldığı şiirlerde kolektif hafıza ile kurulan bağ çeşitli örüntüler içinde şimdiye ve geleceğe taşınan bir hafıza köprüsü oluşturur. Bu kullanımlar bireysel duygulanımları içerdikleri gibi aynı zamanda insanlığın ortak hikâyesini de belli kalıplar üzerinden görünür kılar. Modern dönemleri yaşayan insanın geçmişini anlamlandıran geleneğin uzaklığı, ana rahminden uzaklaşmanın yalnızlığı, kaybedilene karşı duyulan özlem ya da bir mağara/kuyu gibi bir sığınma mekânına duyulan hasret gibi duygular mitoslar yoluyla verilir. Bu yolla şair, mitik mirası unutuşa bırakmadığı gibi şiiri onun direniş alanı olarak tahkim eder.

Şiir mitik düşünce için bir sığınak ise, mitik düşünce de şaire emanet edilen ve güvenli bir yere teslim edilmesi gereken bir hazine gibidir. Şair bu hazineyi hem kendi çocukluğunun/geleneğinin kıymetli bir yitiği hem de şimdinin/geleceğin unutulmaması gereken bir değeri olarak şiirlerine teslim eder. Her iki emanetin de göçle, evsizlikle ilişkisini yine insanın kendi hikâyesiyle ilişkilendiren şair, anıları gölgeler gibi görür ve onları şiirin katmanlarına yaslayarak kaybedilmesinin önüne geçer. Mitos dünyasının ilhamıyla inşa edilen şiirlerdeki anlam katmanlarında; modern insanın yersiz yurtsuzluğuyla ilişkili sonsuz yer değiştirmelerine, uçurumlarda dolaşmalarına karşılık gelen arada kalmışlık duygusu öne çıkartılır, bu arayışlarda mitik mirasın adeta bir ana rahmi gibi korunaklı bir sığınak olduğu betimlenir. Mitosların modern insanın yalnızlık, keder ve hüznün, özlem ve korkularına karşı korunaklı bir alan sağladığı şiirlerde, insanlığın ortak hafıza mirası olan geçmişin unutulmaması gerektiği, varlığın ebedi hafızasında yer eden mitoslar yoluyla yansıtılır ve “unutulduğu ölçüde ölüme benzeme” olgusuyla pekiştirilir. Şiirlerde mitoslarla hatırlanan kadim geçmiş, bugüne ve geleceğe aktarılması gereken bir miras olarak sahiplenilir. Bu bağlamda, mitlerin şiirsel imgeler aracılığıyla yeniden yorumlanması bu mirası sahiplenmenin bir yolu haline gelmiştir. İncelenen şiirlerde, insanın yaşam deneyimlerine karşılık gelen duyguların mitoslar aracılığıyla dile getirildiği; mitlerin evrensel insanlık mirası olarak sonsuz ilhamlarla insan varoluşuna sürekli eklemlendiği belirlenmiştir.

Kaynakça

- Afacan A. (2003). *Şiir ve mitologya*. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Aka, P. (2002). *Hilmi Yavuz şiirine metin-merkezli bir yaklaşım*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Bilkent Üniversitesi.
- Altunyay, K. (2003). *Hilmi Yavuz'un şiirlerinde dinî-tasavvufî edebiyat ve geleneksel edebiyat açısından bir bakış*. [Yüksek Lisans Tezi]. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi.
- Bachelard, G. (2014). *Mekânın poetikası*. A. Tümertekin (Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bezirci, A. (2005). *İkinci yeni olayı*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Bonnefoy, Y. (2000). *Antik dünyada ve geleneksel toplumlarda dinler ve mitolojiler*. L. Yılmaz (Çev.). İstanbul: Dost Kitabevi.
- Campbell, J. (1992). *İlkel mitoloji*. K. Emiroğlu (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Çapan Özdemir, F. (2018). Hilmi Yavuz'un his dünyası: “Hüzün ve ben”. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 7/17, 143-150.
- Dilthey, W. (1999). *Hermeneutik ve tin bilimleri*. D. Özlem (Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Eco, U. (2019). *Anlatı ormanlarında altı gezinti*. K. Atakay (Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Eliade, M. (2001). *Mitlerin özellikleri*. S. Rifat (Çev.). İstanbul: Om Yayınlar.
- Erhat, A. (1972). *Mitoloji sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erkman-Akerson, F. (2012). *Edebiyat ve kuramlar*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Fink, G. (1996). *Antik mitolojide kim kimdir?* Ü. Öztürk (Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınları.

- Frye, N. (2015). *Eleştirinin anatomisi: dört deneme*. H. Koçak (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Grimal, P. (1986). *The concise dictionary of classical mythology*. London: Basil Blackwell.
- Grimal, P. (1997). *Mitoloji sözlüğü*. S. Tamgüç (Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Hinnels, R. J. (1984). *Dictionary of religions*. USA: Penguin Book
- Homeros (2008). *Odyseia*. A. Erhat & A. Kadir (Çev.). 21.basım. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Iser, W. (1976). *The act of reading*. Baltimore. J.H. University Press.
- İndirkaş, Z. (2015). *Mitolojiden alegoriye*. İstanbul: Tekhne Yayınları.
- Jaus, H.R. (1988) *Towards an aesthetic of reception*. Minneapolis: University of Minesote Press.
- Kara, A. (2014). 1980 kuşağı Türk şiirinde poetik bir yönelim olarak gelenekçilik. [Yüksek Lisans Tezi]. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi.
- Karahan, T. (2020). Hilmi Yavuz'un söylen şiirlerinde mitoslar. *Edebi Eleştiri Dergisi*, 4(1), 119-136.
- Karataş, G. (2008). *Klâsik Türk şiirinde tarihi, efsanevî ve mitolojik unsurlar*. [Yüksek Lisans Tezi]. Muğla: Muğla Üniversitesi.
- Kavalcı, T. (2017). Üç önemli kuramcı üzerinden alımlama estetiğinin incelenmesi ve bir uygulama. *Söylem Filoloji Dergisi*, 2(3), 52-74.
- Kuçuradi, İ. (1997). *Sanata felsefeyle bakmak*. İstanbul: Ayraç Yayınevi.
- Korkmaz, Z. (2006). Eski Türklerdeki ağaç kültürünün İslâmi devirlerdeki devamı. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, (2003/1), 99-109.
- Mammadova, G. (2023). Hilmi Yavuz'da gelenek ve ayna şiirleri. *Türk Edebiyatı*, 599, 19-28.
- Necatigil, B. (2017). *Şiirler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- O'collins, G.& Farrugia, E. (2003). *A concise dictionary of theology*. UK: Paulist.
- Orhanoğlu, H. (2011). Hilmi Yavuz'da imge. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 3(6), 219-256.
- Ögel, B. (1995). *Türk mitolojisi II*. İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Parla, J. (2004). *Babalar ve oğulları: Türk romanının epistemolojik temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Connerton, P. (1989). *How societies remember?* Cambridge: Cambridge University Press.
- Platon (2010). *Devlet*. S. Eyüboğlu, M. A. Cimgöz (Çev.). 20.basım. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Polat, A. (2013). Gelenek bağlamında Hilmi Yavuz şiirinin kaynaklara yönelme biçimi: kendine ait olanda kalmak. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 9, 91-100.
- Sayın, Ş. (1999). *Metinlerle söyleşi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Talay, B. (2021). *Hilmi Yavuz'un şiirlerinde mazmun ve mitoloji*. [Yüksek Lisans Tezi]. Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

- Tonga, N. (2010). Rengârenk bir gökkuşağı: Hilmi Yavuz'un şiirlerinde metinlerarası ilişkiler. *Hilmi Yavuz Akademik Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 203-222). Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Tökel, D. (2016). *Divan şiirinde şahıslar mitolojisi*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları.
- Uludağ, S. (1999). *Tasavvuf terimleri sözlüğü*. İstanbul: Marifet Yayınları.
- Wellek, R.; Warren, A. (1983). *Edebiyat biliminin temelleri*. A. E. Uysal (Çev.). İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Yavuz, H. (1999). *Şiir henüz*. İstanbul: Est & Non yayınları.
- Yavuz, H. (2012). *Şairin zihin tarihi*. İstanbul: Granada Yayınları.
- Yılmaz Çebin, B. (2012). *İkinci yeni şiirinde mitolojik unsurlar*. [Yüksek Lisans Tezi]. Eskişehir: Eskişehir Üniversitesi
- Yiğitbaş, M. (2006). *Hilmi Yavuz'un hayatı sanatı ve eserleri*. [Doktora Tezi]. Erzurum: Atatürk Üniversitesi
- Yonar Şişman, G. (2011). *Türk edebiyatında fantastiğin kökenleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Yonar Şişman, G. (2019). Hilmi Yavuz'un Narkissos'a ağıt ve Mevlana ile Şems şiirlerinde mitolojik unsurlar. *I. Uluslararası Mitoloji Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 363-373). Aradahan: Ardahan Üniversitesi Yayınları.
- Yonar Şişman, G. (2024). *Modern Türk edebiyatında kadınla ilişkili mitlerin alınılanması (1923-2023)*. [Doktora tezi]. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- Yüksel, S. (2010). *Türk edebiyatında Yunan antikitesi (1860-1908)*. İstanbul: Asitan Yayınları.